

УДК 504.05:658.5

Білявська Ю.В.

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри менеджменту

Київського національного торговельно-економічного університету

## ФОРМУВАННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті визначено особливості формування та імплементації екологічної політики на підприємстві. Досліджено основні проблеми екологічного менеджменту та визначено переваги від впровадження екологічної політики на підприємстві. Запропоновано послідовність етапів розробки екологічної програми та політики щодо удосконалення діяльності підприємства. Доведено, що імплементація екополітики сприяє підвищенню економіки та розвитку країни загалом.

**Ключові слова:** екологічна політика, імплементація, виробництво, ресурси, програма, система, метод.

### Белявская Ю.В. ФОРМИРОВАНИЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

В статье определены особенности формирования и имплементации экологической политики на предприятии. Исследованы основные проблемы экологического менеджмента и определены преимущества от внедрения экологической политики на предприятии. Предложена последовательность этапов разработки экологической программы и политики по совершенствованию деятельности предприятия. Доказано, что имплементация экополитики способствует повышению экономики и развития страны в целом.

**Ключевые слова:** экологическая политика, имплементация, производство, ресурсы, программа, система, метод.

### Biliavska Y.V. PLANNING AND IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL AND ENTERPRISE

The article outlines the features of the formation and implementation of environmental policies in the enterprise. The main problem of environmental management and advantages of implementing environmental policy in the enterprise. The sequence of stages of development of environmental policies and programs for the improvement of the company. It is proved that the implementation of environmental policy contributes to the economy and development in general.

**Keywords:** environmental policy, implementation, production, resources, program, system, method.

**Постановка проблеми.** Реалізація стратегічного курсу на досягнення європейських стандартів в Україні повинна ґрунтуватися насамперед на відповідності діяльності підприємств міжнародним стандартам якості. Погіршення навколишнього середовища відходами підприємств призводить до зростання економічного збитку для економіки країни. Вартість збитку в результаті забруднення складає 10% за рік порівняно із наданою додатковою вартістю. Саме тому для вирішення цієї проблеми актуальним є проведення заходів, що спрямовані на охорону навколишнього природного середовища, ефективне використання природних ресурсів, впровадження ефективних методів управління охороною навколишнього середовища та методів контролю дотримання природоохоронних вимог підприємствами. Формування екологічної політики підприємства відповідно до вимог міжнародних стандартів серії ISO, зокрема ISO 14001:2004 [11] є ефективним методом зниження забруднення навколишнього середовища.

Спостерігається тенденція, що в Україні підприємства неохоче впроваджують системи екологічного менеджменту та екологічну політику, оскільки не оцінюють позитивні моменти від результатів їх роботи. Саме тому актуальним є формування та імплементація таких систем для підприємств і держави загалом. Впровадження екологічної політики в діяльність підприємств є засобом екологічної модернізації в Україні, оскільки дозволить підприємствам підвищити ефективність роботи з охорони навколишнього середовища, ефективніше планувати природоохоронні заходи, контролювати дотримання вимог природоохоронного законодавства, знизити ймовірність виникнення аварійних ситуацій. Крім того, особливу увагу в межах дослідження цієї проблематики приділяють роботі з персоналом. Навчання персоналу допомагає покращити його компетентність, що сприяє зниженню числа несанкціонованих викидів, кількості випадків порушення виробни-

чої та технологічної дисципліни і, відповідно, зниженню числа аварійних ситуацій, що відбуваються з провини персоналу. Дослідження показують, що на сьогодні налічується велика кількість причин аварій на небезпечних виробничих об'єктах через низький рівень професіоналізму – 22%, порушення виробничої дисципліни – 19%, неефективність виробничого контролю 15%, невірну організацію робіт 18%, порушення технології виробництва – 21%, інші причини складають 5%. Оскільки більшість аварій пов'язана з людським фактором, то навчання персоналу є необхідною умовою зниження аварійності технічних об'єктів. Таким чином, імплементація екологічної політики навіть в умовах нестачі державних коштів дозволяє найбільш ефективно вирішувати питання зниження забруднення навколишнього середовища, що вигідно для держави в цілому і для підприємства незалежно від галузі функціонування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Загальні проблеми, пов'язані із сучасним станом екологічної політики та деяких напрямів її розвитку, знайшли відображення у працях таких відомих закордонних і вітчизняних вчених: О. Балацького, Р. Єфремової, Т. Галушкіна, А. Ендерс, Л. Жубанової, В. Ігнатова, А. Кокіна, Л. Мельника, А. Сармурзиної, Ю. Саталкіна, В. Шевчука, Ш. Хамзиної, А. Хачапурова, М. Яцків, І. Яремчук та ін.

Проте, незважаючи на численні розробки, питання ефективного впровадження екологічної політики залишаються актуальними. Тому наукові дослідження екологічної політики повинні поглиблюватися, супроводжуватися пошуками інноваційних підходів до його формування; рекомендаціями напрямків його імплементації на окремих підприємствах і містах як важливої складової управління охороною довкілля.

**Постановка завдання.** Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі формування та імплементації екологічної політики на підприємстві.

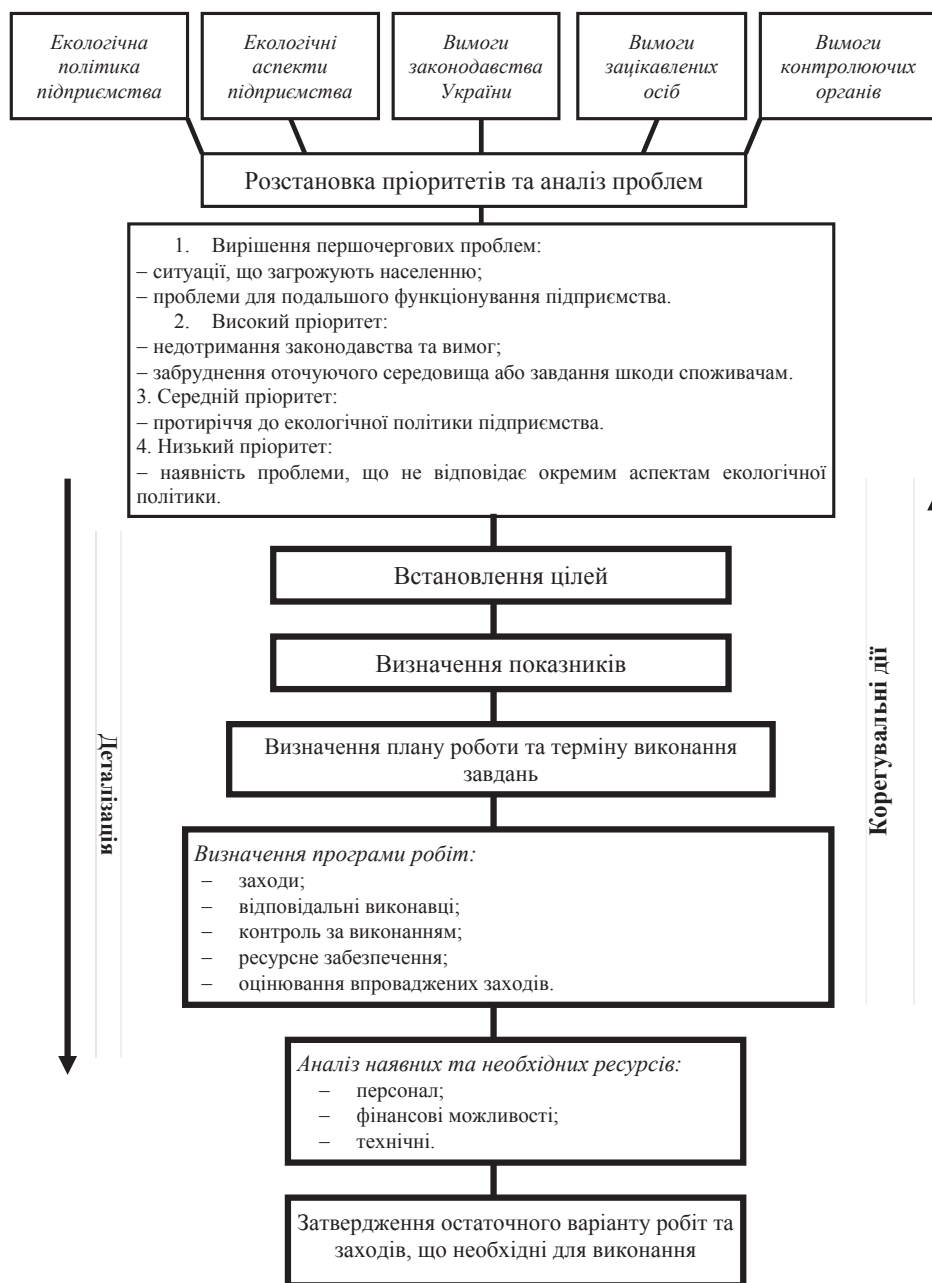


Рис. 1. Формування екологічної політики на підприємстві

Порівняльна характеристика особливостей та переваг екологічного менеджменту на підприємстві

Таблиця 1

Назва підприємства	Вид діяльності	Особливості та переваги екологічної політики
ТОВ СП «НІБУЛОН»	Мета діяльності підприємства – випуск конкурентоспроможної продукції, яка відповідає вимогам ринку та є екологічно чистою і безпечною для споживача.	Екологічна політика підприємства спрямована на забезпечення ефективного використання та відтворення природних ресурсів (поверхневих та підземних вод, атмосферного повітря, ґрунтів та ін.), охорону навколишнього природного середовища та гарантування екологічної безпеки виробництва [13].
ТОВ «Полімер Техніка»	Основними напрямками діяльності є виготовлення продукції для автомобільної та електронної промисловості.	Екологічна політика підприємства встановлює загальний напрямок та визначає принципи діяльності, а також загальну мету відносно необхідного рівня відповідальності за стан навколишнього середовища та відповідні екологічні характеристики, за якими оцінюються майбутні дії [14].
ПАТ «ДНПРО АЗОТ»	Входить у десятку провідних підприємств хімічної й нафтохімічної промисловості України за приростом товарної продукції, об'ємами прибутку й росту валового доходу.	Керівництво й персонал підприємства здійснюють свою діяльність з огляду прийнятої екологічної політики, що є основою для функціонування системи екологічного менеджменту відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001:2004. Керівництво підприємства бере на себе зобов'язання постійно вдосконалювати й підвищувати результативність системи екологічного менеджменту [12].

Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання: визначити проблеми формування екологічної політики на підприємстві та оцінити її наявний стан; обґрунтувати план заходів щодо формування та впровадження екологічної програми і політики на підприємстві в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Термін «екологічний менеджмент» трактується переважно в таких значеннях, як: діяльність громадських екологічних організацій; сукупність заходів, методів і засобів управління природоохоронною діяльністю підприємства; система управління окремим природним комплексом, що підлягає особливій охороні [7]; частина загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність з планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, процедури і ресурси для формування, здійснення, аналізу та актуалізації екологічної політики конкретної організації [2].

Сьогодні складність функціонування економічної системи, спричинена повільним впровадженням та розробкою екологічної політики. Це пояснюється тим, що переважна кількість підприємств працює у внутрішньому секторі економіки, де від партнерів не вимагають впроваджувати системи екологічного менеджменту. У країнах, «де відносна величина зовнішньоторговельного обороту складає 60–80% і більше за величину валового внутрішнього продукту», впровадження екологічної політики відбувається активніше. Впровадження екологічної політики дозволяє підприємствам отримати реальний економічний ефект не тільки в умовах роботи на зовнішньому ринку, а також в межах функціонування галузі:

- скоротити непродуктивні витрати – більш раціонально та ефективно використовувати енергію і ресурси, мінімізувати утворення відходів, організувати нові напрями їх використання, що дозволяє знизити забруднення навколишнього середовища, і в кінцевому рахунку призводить до зниження собівартості продукції підприємства і збільшення рівня прибутку;

- знизити ймовірність виникнення аварійних ситуацій, що призводять до забруднення оточуючого середовища і ймовірність фінансових ризиків, пов'язаних з цим забрудненням;

- отримати нові можливості для залучення інвесторів, а також підвищити ефективність загальної системи менеджменту організації;

- сформувати екологічно відповідальну поведінку персоналу, підвищити виробничу і технологічну дисципліну, розробити систему мотивації персоналу, що дозволить підвищити відповідальність



**Рис. 2. Послідовність етапів впровадження екологічної політики на підприємстві (згідно з ISO 14001–2007)**

та ініціативність персоналу, зменшити ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій;

Екологічний менеджмент впроваджують виключно економічні суб'єкти. Тому основною складовою екологічного менеджменту є окреме підприємство, яке виступає головним суб'єктом економічних відносин і найбільшим забруднювачем природного навколишнього середовища. Нормативно-правовою базою екологічного менеджменту є законодавство України з охорони навколишнього середовища [7], екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів та низка державних стандартів системи управління навколишнім середовищем [6; 1].

На сьогодні у зв'язку з високим рівнем забруднення навколишнього середовища екологічна складова діяльності підприємств стає частиною їхнього іміджу і починає впливати на позиції підприємства на ринку. Крім отримання прямого ефекту, впровадження екологічної політики на підприємствах дозволяє йому домогтися більшого успіху на ринках збуту. В останні роки у світовому бізнесі питанням соціальної відповідальності та професійної етики приділяється надзвичайна увага. Якщо раніше позиції підприємства на ринку визначалися тільки ефективністю його комерційної діяльності, то сьогодні на ці позиції впливає ставлення підприємства до проблем забруднення навколишнього середовища, ефективність вирішення соціальних проблем. Прихильність до екологічних і соціальних цінностей стає частиною іміджу підприємства і ефективною маркетинговою

стратегією. У таблиці 1 показано порівняльну характеристику екологічної політики деяких підприємств в Україні та вигоди від неї (табл. 1).

Спостерігається тенденція, що в країнах Європи 89% споживачів піклуються про вплив придбаних товарів та послуг на навколишнє середовище, а 78% готові платити більшу ціну за вироби «сприятливі» для навколишнього середовища. Для розробки конкурентоспроможної стратегії, що дозволяє зміцнити позиції підприємства на ринку необхідно врахувати сформовану ситуацію і зміни ринку. Підприємства можуть отримати переваги в конкурентній боротьбі за клієнтів, якщо вони виявляться здатними наочно проілюструвати соціальну відповідальність своєї діяльності. Одним із шляхів демонстрації соціальної відповідальності підприємства є впровадження екологічної політики, розробленої відповідно до вимог міжнародних стандартів. Формування екологічної політики на підприємстві представлено на рисунку 1.

Впровадження підприємством екологічної політики та отримання сертифіката, що підтверджує ефективність роботи системи, є однією із серйозних умов успішного доступу виробленої продукції на міжнародний ринок.

Екологічна політика є складовою частиною системи менеджменту підприємства, що реалізує завдання охорони навколишнього середовища. Робота системи повинна координуватися з іншими підрозділами підприємства (наприклад, з управлінням виробництвом, фінансами, якістю, охороною праці). Ретельне планування є необхідною умовою успіху в розробці та впровадженні екологічної політики. Планування впровадження спирається на кілька основних постулатів: до початку планування необхідно прийняти деякі ключові рішення (визначити сферу дії; обрати пріоритети відповідно до цілей впровадження; визначити глибину інтеграції систем менеджменту); визначити ступінь документування системи і використання електронної документації; обрати і забезпечити можливість застосування підходів мотивації. Також для розробки екологічної політики необхідно залучати фахівців, керівників середньої та нижчої ланки підрозділів, відповідальних за відповідні дії (це стосується розробки робочих процедур, визначення екологічних аспектів, планування, розроблення програм моніторингу).

При розробці екологічної політики також необхідно враховувати структуру управління, досвід і потенціал фахівців, плани розвитку системи управління підприємством. Детально послідовність етапів впровадження екологічної політики представлено на рисунку 2.

Після розробки всіх заходів необхідно скласти програму досягнення екологічних цілей і показників, оцінюючи наявність необхідних на виконання всієї програми ресурсів, узгодженість заходів (зокрема й з планами щодо виробничої, фінансової, маркетингової діяльності), необхідність і достатність заходів для досягнення поставлених цілей.

Відповідно до послідовності етапів впровадження екологічної політики на підприємстві слід брати до уваги обмеження, ризики, пропозиції в майбутньому з тим, щоб на зміну ситуації можна було адекватно і своєчасно реагувати при реалізації планів.

Таким чином, спочатку план розробляється, потім корегується з урахуванням наявних ресурсів. Слід звернути увагу на те, що на етапі розробки програми необхідно ретельно оцінювати результативність та ефективність запланованих заходів і переглядати або

виключати ті з них, які не відповідають методам і планам діяльності в межах екологічної політики, або не будуть сприяти підвищенню екологічної результативності підприємства. Екологічні цілі, завдання і програма системи екологічного менеджменту мають бути узгоджені з керівниками залучених підрозділів і фінансовими можливостями підприємства, постачальними та можливими інвесторами (рис. 3). Також сформовану програму можна доповнити маловитратними заходами.

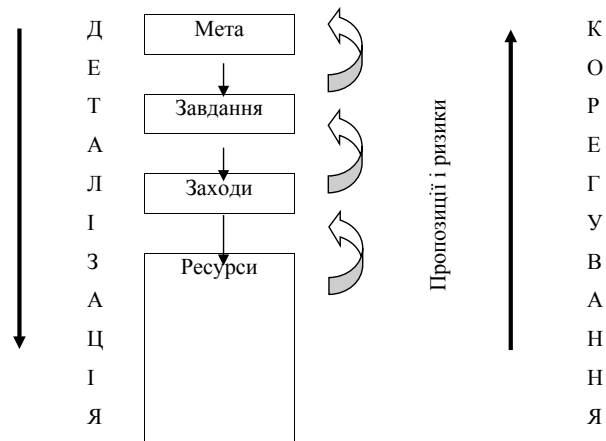


Рис. 3. Етапи програми досягнення екологічної політики на підприємстві

Одним з методів підвищення ефективності управління охороною навколишнього природного середовища є впровадження на підприємствах систем екологічного менеджменту. Їх впровадження дозволить підприємству зменшити забруднення навколишнього середовища, знизити ймовірність виникнення аварійних ситуацій, скоротити непродуктивні витрати, зміцнити позиції підприємства на ринку і більш ефективно вести маркетинг виробленої продукції.

В Україні впровадження екологічної політики на підприємстві йде дуже повільно. У статті наведено аргументовані докази ефективності впровадження систем екологічного менеджменту для підприємств і держави та надано рекомендації щодо їх розробки.

**Висновки.** Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про низький рівень впровадження системи екологічного менеджменту за стандартом ISO 14001 [11] в діяльності підприємств України. Подібно до загальної економічної діяльності підприємства, природоохоронна діяльність та функціонування екологічної системи періодично потребують корекції та вдосконалення. Екологічна політика повинна бути спрямована на пропагування екологічних знань та розвиток культури сталого споживання, зменшення витрат енергетичних, водних та інших ресурсів, раціональне управління матеріальними ресурсами та утилізацією відходів [15].

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 41. – 546 с.
2. Балацький О.Ф. Екологічний менеджмент: проблеми і перспективи становлення і розвитку / О.Ф. Балацький, В.О. Лук'янихін, О.А. Лук'янихіна // Економіка України. – 2000. – № 5. – С. 67–73.
3. Барков Д.И. Международные экологические стандарты качества продукции ISO 14000 и перспективы их внедрения в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.erudition.ru/referat/printref/id.49971\\_1.html](http://www.erudition.ru/referat/printref/id.49971_1.html)

- Белов Г.В. Экологический менеджмент предприятия : учебное пособие / Г.В. Белов. – М. : Логос, 2007. – 250 с.
- Галушкина Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) / Т.П. Галушкина. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 280 с.
- Екологічний менеджмент : навч. посіб. / за ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлик. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
- Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком : монографія / В.О. Лук'янихін. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. – 314 с.
- Пахомова Н.В. Экологический менеджмент : учебник для вузов / Н.В. Пахомова, К. Рихтер, А. Эндрес. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.
- Пашков Е.В. Международные стандарты ИСО 14000. Основы экологического управления / Е.В. Пашков, Г.С. Фомин, Д.В. Красный. – М. : ИПК Издательство, 1997. – 254 с.
- Системы экологического менеджмента для практиков / С.Ю. Дайман, Т.В. Островкова, Е.А. Заика, Т.В. Сокорнова ; под ред. С.Ю. Даймана. – М. : Издательство РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.
- Соснин А.С. Стандарты ISO 14000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.ecolog.spb.ru/article\\_iso14000.php](http://www.ecolog.spb.ru/article_iso14000.php).
- Офіційний сайт ПАТ «ДНІПРО АЗОТ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.com.ua/uk/values/>
- ТОВ СП «НІБУЛОН» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://nibulon.com/data/investiciina-diyalnist/dlya-investoriv/ekologichna-politika.html>.
- ТОВ «Полімер Техніка [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://politech.com.ua/ecology-ua.php>.
- Київський національний торговельно-економічний університет [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=5146&uk>.

УДК 339.144(045)

**Богацька Н.М.**

*кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки  
Вінницького торговельно-економічного інституту  
Київського національного торговельно-економічного університету*

## УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто та узагальнено сучасні тенденції управління товарними запасами вітчизняних підприємств, визначено поняття «управління товарними запасами». Розкрито основну мету та визначено основні завдання управління товарними запасами на підприємствах роздрібною торгівлі. Проведено критичний розбір цілей та завдань управління товарними запасами.

**Ключові слова:** управління товарними запасами, мета управління запасами, завдання управління товарними запасами, планування і нормування товарних запасів, цілі управління товарними запасами.

### **Bohatska N.N. USOVERSHENSTVOVANIYE SISTEMY UPRAVLENIA TОВАРНЫМИ ЗАПАСАМИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ**

Рассмотрено и обобщено современные тенденции управления товарными запасами отечественных предприятий, дано понятие «управление товарными запасами». Раскрыто главную цель и основные задачи управления товарными запасами на предприятиях розничной торговли. Проведено критический разбор целей и задач управления товарными запасами.

**Ключевые слова:** управление товарными запасами, цель управления запасами, задачи управления товарными запасами, планирование и нормирование товарных запасов, цели управления товарными запасами.

### **Bogatska N.N. IMPROVEMENT OF THE DOMESTIC ENTERPRISE COMMODITY STOCK MANAGEMENT SYSTEM**

The modern tendencies of control of commodity inventories of domestic enterprises are considered and generalized, a concept “control of commodity inventories” is certain, primary purpose, basic tasks of control of commodity inventories on the enterprises of retail business. The analysis of aims and tasks of control of commodity inventories is conducted.

**Keywords:** control of commodity inventories, aim of control of inventories, tasks of control of commodity inventories, planning and setting of norms of commodity supplies, whole controls of commodity inventories.

**Постановка проблеми.** Особливості функціонування торговельних підприємств за сучасних економічних умов та значущість для них товарних запасів як базової складової під час формування стратегії розвитку обумовлюють актуальність дослідження проблеми ефективності управління запасами. Управління товарними запасами в умовах дефіциту оборотних коштів є важливою складовою побудови ефективного управління торговельного підприємства в цілому та не має єдиного підходу. Проте як будь-який процес управління економічною системою, управління товарними запасами торговельного підприємства необхідно здійснювати поетапно. Сучасний розвиток ринкових відносин, розвиток конкуренції, необхідність впровадження і використання сучасних інформаційних технологій зумовили пошук нових підходів до управління товарними запасами на

підприємствах торгівлі. Як наслідок, виникає необхідність удосконалення системи управління товарними запасами.

Система управління товарними запасами є системою узгоджених між собою принципів, завдань, елементів та методів, прийомів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо регулювання руху оборотних коштів у чітко заданих параметрах, що є досить важливим в сучасних умовах господарювання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сьгодні для здійснення безперервного процесу товарообороту на будь-якому торговельному підприємстві необхідні певні запаси товарів. Тому товарні запаси можна розглядати як матеріальну основу роздрібно-товарообігу, оскільки вони є масою товарів, що надійшла на підприємство з різних джерел і призна-